

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.1.25>

ДЕГТЯРЬОВА С.В.

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В АГРОПРОМИСЛОВІЙ СФЕРІ

У статті на основі аналізу наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства України виокремлено та надано характеристику спеціалізованим суб'єктам державного регулювання в агропромисловій сфері. З'ясовано, що спеціалізовані суб'єкти державного регулювання в агропромисловій сфері, на відміну від загальнодержавних, покликані здійснювати більш детальне, змістовне, якісне та ефективне регулювання досліджуваної у статті сфери суспільних відносин.

Кожен із спеціалізованих суб'єктів державного регулювання в агропромисловій сфері здійснює власні, специфічні повноваження, виконання яких у своїй сукупності дозволяє їм досягти кінцевої мети їх діяльності в агропромисловій сфері України. А отже, не може викликати сумнівів той факт, що і спеціалізовані, і загальнодержавні суб'єкти повинні взаємодіяти між собою, а їх повноваження не повинні переплітатись, а мають доповнювати одне одного.

Наголошено, що Антимонопольний комітет України, який є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель. Доведено, що Антимонопольний комітет наділений чималою кількістю контролюючо-наглядових повноважень, наявність яких дозволяє цьому органу державної влади бути важливим суб'єктом державного регулювання в агропромисловій сфері.

Зроблено висновок, що Державна податкова служба України та Національний банк України виконують функції, якими вони наділені відповідно до норм чинного законодавства України, створюють якісне економіко-правове поле для здійснення діяльності суб'єктами агропромислової сфери. Зокрема, їх діяльність спрямована на: 1) створення належних податкових умов, які будуть сприяти подальшому економічному розвитку податкової сфери України, адже науково-обґрунтоване податкове навантаження апіорі є запорукою розвитку будь-якої сфери суспільного життя, і агропромисловість у цьому контексті не є винятком; 2) створення сприятливих умов для ведення внутрішньої та зовнішньої торгівельної діяльності; 3) забезпечення стабільності національної валюти країни.

Ключові слова: суб'єкт, спеціалізовані суб'єкти, державне регулювання, агропромислова сфера, Мінагрополітики, Антимонопольний комітет, ДПС, НБУ.

In the article, on the basis of analysis of scientific views of scientists and norms of the current legislation of Ukraine, the specialized entities of state regulation in the agro-industrial sphere are singled out and characterized. It has been found out that specialized entities of state regulation in the agro-industrial sphere, unlike the national ones, are called upon to implement more detailed, meaningful, qualitative and effective regulation of the article in the sphere of public relations. Each of the specialized subjects of state regulation in the agro-industrial sphere exercises its own, specific powers, the fulfillment of which in its totality allows them to achieve the ultimate goal of their activity in the agro-industrial sphere of Ukraine. Therefore, there can be no doubt that both specialized and nation-wide entities must interact and their powers should not be intertwined but complementary. It is emphasized that the Antimonopoly Committee of Ukraine, which is a state body with a special status, whose purpose is to ensure state protection of competition in business and in the field of public procurement. It is proved that the Antimonopoly Committee is endowed with a considerable number of supervisory and

supervisory powers, the existence of which allows this state authority to be an important subject of state regulation in the agro-industrial sphere. It is concluded that the State Tax Service of Ukraine and the National Bank of Ukraine, performing the functions which they are empowered in accordance with the norms of the current legislation of Ukraine, create a qualitative economic and legal field for the activity of the subjects of agro-industrial sphere. In particular, their activities are aimed at: 1) creation of appropriate tax conditions that will contribute to the further economic development of the tax sphere of Ukraine, since a science-based tax burden, a priori, is the key to the development of any sphere of public life, and agro-industry in this context is no exception; 2) creation of favorable conditions for conducting internal and external trade activities; 3) ensuring the stability of the national currency of the country.

Key words: *subject, specialized entities, state regulation, agro-industrial sphere, Ministry of Agrarian Policy, Antimonopoly Committee, STS, NBU.*

Вступ. Сьогодні система суб'єктів державного регулювання в агропромисловій сфері представлена чималою кількістю органів державної влади, які умовно можна поділити на загальнодержавні та спеціалізовані. Так, регулююча діяльність загальнодержавних суб'єктів спрямована, по-перше, на визначення вектору подальшого розвитку агропромислової сфери України, а по-друге, на створення законодавчих, політичних та економічних засад для функціонування агропромислової сфери. Однак, незважаючи на всю важливість діяльності загальнодержавних суб'єктів, слід відзначити, що вони не здатні регулювати всі проблемні питання у досліджуваній сфері, а тому особливого значення набуває робота спеціалізованих суб'єктів, дослідженню яких і буде присвячено цю наукову працю.

Окремі суб'єкти державного регулювання в агропромисловій сфері у своїх наукових дослідженнях розглядали такі вчені, як М.О. Кальницька, О.Р. Заяць, Г.В. Осипова, О.Ю. Прокопенко, А.П. Мукшименко, Н.М. Оніщенко, М.Ю. Покальчук, І.С. Окунев, О.О. Тертичний, Т.М. Куценко, Л.Г. Макарова, О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та багато інших. Однак більшість науковців розглядали ці суб'єкти лише поверхнево, не здійснюючи їх комплексний аналіз.

Постановка завдання. Метою статті є – надати характеристику спеціалізованим суб'єктам державного регулювання в агропромисловій сфері.

Результати дослідження. Серед найбільш важливих спеціалізованих суб'єктів слід вказати Міністерство аграрної політики та продовольства України (далі – Мінагрополітики). Відповідно до Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України від 25 листопада 2015 року Міністерство аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Мінагрополітики є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує: формування та реалізує державну аграрну політику, державну політику у сферах сільського господарства та з питань продовольчої безпеки держави, охорони прав на сорти рослин, тваринництва, насінництва та розсадництва; формування та реалізацію державної політики у сферах рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства та безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства, лісового та мисливського господарства, ветеринарної медицини, безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, у сферах карантину та захисту рослин, у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів; формування державної політики у сфері нагляду (контролю) у системі інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу [1].

Відповідно до визначених вище завдань це відомство виконує чималу кількість функцій, яких Положенням про Міністерство аграрної політики та продовольства України визначено близько сімдесяти. Так, Мінагрополітики [1]: 1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до компетенції Мінагрополітики, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та в установленому порядку вносить їх на розгляд Президента України та Кабінету Міністрів України; 2) розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції; 3) погоджує проекти законів, інших актів законодавства, які надходять на погоджен-

ня від інших міністерств та центральних органів виконавчої влади, готує у межах повноважень, передбачених законом, висновки і пропозиції до проєктів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проєктів законів, внесених на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; 4) готує у межах повноважень, передбачених законом, зауваження і пропозиції до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентові України; 5) проводить аналіз діяльності сфер агропромислового виробництва, визначає пріоритети, стратегію та прогнозує їх розвиток; тощо [1].

У складі Міністерства є служби та департаменти, які діють через спрямування і координацію діяльності через Міністра. Ними є: Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України; Державне агентство лісових ресурсів України; Державне агентство рибного господарства України; Державна інспекція сільського господарства України; Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів; Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру; Департамент фінансово-кредитної політики; Департамент з управління державною власністю; Департамент землеробства та технічної політики в АПК; Департамент тваринництва; Сектор охорони праці та пожежної безпеки; Департамент стратегії та економічного розвитку; Департамент науково-освітнього забезпечення та розвитку підприємництва на селі; Департамент продовольства та інші. Ці служби та департаменти також опосередковано задіяні в оптимізації фінансового регулювання аграрної сфери, оскільки виступають органами державного контролю та нагляду в АПК [2; 3]. Кожен із вказаних вище структурних підрозділів виконує власні, властиві тільки їм повноваження. У своїй сукупності ці департаменти дозволять Мінагрополітики належним чином реалізовувати свої повноваження у досліджуваній сфері суспільних відносин.

Обов'язково слід вказати, що у межах своїх повноважень Мінагрополітики України на основі і на виконання Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України видає накази, організовує і контролює їх виконання. Накази Мінагрополітики України, які відповідно до закону є регуляторними актами, розробляються, розглядаються, приймаються та оприлюднюються з урахуванням вимог чинного законодавства. Накази Мінагрополітики України, видані в межах його повноважень, є обов'язковими для виконання центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами та місцевими державними адміністраціями, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями всіх форм власності та громадянами. Мінагрополітики України в разі потреби може видавати разом з іншими центральними органами виконавчої влади спільні акти [4].

Таким чином, на цей час саме Мінагрополітики України є ключовим і найбільш важливим органом державної влади, який уповноважений формувати та реалізовувати державну політику у агропромисловій сфері. До ключових повноважень цього відомства слід віднести: 1) загальне регулювання агропромисловою сферою України; 2) здійснення нагляду і контролю за дотриманням законодавства у досліджуваній галузі; 3) захист суб'єктів агропромисловості; 4) створення сприятливих умов для розвитку агропромислової сфери. А отже, можна констатувати той факт, що воно здійснює безпосереднє державне регулювання фактично всіх напрямів, які входять до агропромислової сфери в нашій країні. Переконані, що в умовах сьогодення саме від діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України напряму залежить ефективність та результативність роботи досліджуваної сфери суспільних відносин.

Ще одним спеціалізованим суб'єктом державного регулювання, який наділений виконавчо-розпорядчими функціями, є Міністерство фінансів України. Мінфін є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, державну політику у сфері державного пробірного контролю, бухгалтерського обліку та аудиту, випуску і проведення лотерей, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, забезпечує формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворой звітності та забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової, митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митно-

го законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку [5].

Окрему увагу в рамках представленої проблематики слід звернути на Антимонопольний комітет України, який є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель. Особливості спеціального статусу Антимонопольного комітету України зумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні конкурентної політики [6]. Основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині: 1) здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції; 2) контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій; 3) сприяння розвитку добросовісної конкуренції; 4) методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції; 5) здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель; 6) проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання та здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції [6].

Отже, на цей час Антимонопольний комітет наділений чималою кількістю контрольних-наглядових повноважень, наявність яких дозволяє цьому органу державної влади бути важливим суб'єктом державного регулювання в агропромисловій сфері. Аналіз положень чинного законодавства дає змогу констатувати, що саме від ефективності роботи Антимонопольного комітету залежить, по-перше, конкурентоспроможність суб'єктів, що здійснюють господарську діяльність у цій галузі, а по-друге, рівність можливостей для розвитку всіх суб'єктів у агропромисловій сфері.

Досліджуючи далі спеціалізовані суб'єкти державного регулювання в агропромисловій сфері, слід звернути увагу на органи, які відповідають за створення якісного економічного середовища для функціонування агропромислової сфери, до яких належать: Державна податкова служба та Національний банк України. Державна податкова служба України (ДПС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок), державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС.

Варто відзначити, що Державна податкова служба України була створена не заради самоіснування або виконання абстрактних управлінських функцій – завданням її діяльності є сприяння належному економічному функціонуванню держави, зокрема, в частині наповнення бюджету та державних цільових фондів загальнодержавними та місцевими податками, загальнодержавними та місцевими зборами, митними та іншими платежами. Тому, розглядаючи ДПС як суб'єкт державного регулювання, можна погодитися з тим, що предметом діяльності її апарату є здебільшого унормування обігу фінансових ресурсів, тобто їх отримання, розподілення, споживання та оцінка використання. В тому числі й із використанням таких управлінських економічних важелів, як «податки, бюджет, державне замовлення, прямий або конкурсний розподіл державних капіталів вкладень, акціонування, приватизація або передача в оперативне управління майна, залучення до участі в реалізації державних економічних програм та вирішення соціальних завдань, адміністративний припис структури витрат, надання гарантій, видача пільгових кредитів тощо» [7; 8, с. 62].

Переходячи до розгляду сутності та призначення наступного суб'єкту, зокрема Національного банку України, відзначимо, що НБУ – це незалежний, спеціфічний державний орган, який може в рамках своєї компетенції видавати необхідні нормативні акти. Іншими словами, Нацбанк має повноваження, що дають йому можливість самостійно виправляти юридичні недоліки [9, с. 88–89]. Заслугує на увагу позиція О.І. Барановського, який зазначає, що значення центральних банків полягає у забезпеченні саме стабільності банківського сектора, що безпосе-

редньо впливає на фінансову стабільність системи чи країни. Науковець доводить, що регулятору необхідно здійснювати постійний моніторинг такої інформації про банки та банківський сектор: обсяг коштів підприємств і фінансово-промислових груп, розміщених у банківських установах, ступінь залежності банківських установ від таких джерел фінансування; особливості розміщення активів банків (аналіз установ, у котрих розміщені значні кошти банків, їх підконтрольності); концентрацію фінансових потоків через певні банківські установи, пов'язані з монопольним становищем банку на ринку певних банківських послуг [10].

Відзначимо, що Національний банк відповідно до Закону України «Про Національний банк України» виконує такі функції [11]: 1) відповідно до розроблених Радою Національного банку України Основних засад грошово-кредитної політики визначає та проводить грошово-кредитну політику; 2) монопольно здійснює емісію національної валюти України та організує готівковий грошовий обіг; 3) виступає кредитором останньої інстанції для банків і організує систему рефінансування; 4) встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна; 5) організовує створення та методологічно забезпечує систему грошово-кредитної і банківської статистичної інформації та статистики платіжного балансу; 6) регулює діяльність платіжних систем та систем розрахунків в Україні, визначає порядок і форми платежів, у тому числі між банками; тощо [11].

Отже, пріоритетами у діяльності Національного банку України є, по-перше, цінова стабільність – пріоритетна ціль грошово-кредитної (монетарної) політики НБУ, а по-друге, сприяння фінансовій стабільності. З метою сприяння фінансовій стабільності Національний банк: здійснює постійний моніторинг стабільності фінансової системи загалом; розбудовує макропруденційну політику, що полягає у виявленні та оцінці системних ризиків для фінансової стабільності та вжитті упереджувачих заходів з мінімізації цих ризиків. У разі необхідності Національний банк застосовуватиме монетарний інструментарій для нівелювання впливу шоків на фінансову систему України; проводить роботу щодо скорочення обсягів кредитування пов'язаних осіб до рівня, що не загрожує роботі банків та банківської системи; ініціює законодавчі зміни, спрямовані на подальше поліпшення роботи фінансової системи України [12, с. 60].

Таким чином, узагальнюючи все наведене вище, можна підсумувати, що окреслені вище органи державної влади (ДПС та НБУ), виконуючи функції, якими вони наділені відповідно до норм чинного законодавства України, створюють якісне економіко-правове поле для здійснення діяльності суб'єктами агропромислової сфери. Зокрема, їх діяльність спрямована на: 1) створення належних податкових умов, які будуть сприяти подальшому економічному розвитку податкової сфери України, адже науково-обґрунтоване податкове навантаження апіорі є запорукою розвитку будь-якої сфери суспільного життя, і агропромисловість у цьому контексті не є винятком; 2) створення сприятливих умов для ведення внутрішньої та зовнішньої торгівельної діяльності; 3) забезпечення стабільності національної валюти країни.

Висновки. На завершення слід підсумувати, що спеціалізовані суб'єкти державного регулювання в агропромисловій сфері, на відміну від загальнодержавних, покликані здійснювати більш детальне, змістовне, якісне та ефективне регулювання досліджуваної сфери суспільних відносин. Кожен із окреслених вище суб'єктів здійснює власні, специфічні повноваження, виконання яких у своїй сукупності дозволяє їм досягти кінцевої мети їх діяльності в агропромисловій сфері України. А отже, не може викликати сумнівів той факт, що і спеціалізовані, і загальнодержавні суб'єкти повинні взаємодіяти між собою, а їх повноваження не повинні переплітатись, а мають доповнювати одне одного.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 № 1119.
2. Організаційна структура Міністерства аграрної політики та продовольства України. Офіційний веб-сайт Мінагрополітики. 2015. URL: http://www.minagro.gov.ua/uk/ministry?tid_hierarchy=163.
3. Слюсаренко С.В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють забезпечення оптимізації фінансового регулювання аграрної сфери. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. С. 111–118.
4. Тригубенко С.М. Структура та завдання Міністерства аграрної політики та продовольства України в умовах реформування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2014. Вип. 9–2(1). С. 139–141.

5. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України : Постанова Кабінету Міністрів України; від 20.08.2014 № 375.
6. Про Антимонопольний комітет України / Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII.
7. Державна служба як суб'єкт економічних відносин. Державна служба. 2003. URL: <http://library.if.ua/book/112/7590.html>.
8. Зозуля І.В., Шулатова І.С. Особливості Державної фіскальної служби України як суб'єкта державного управління. *Право і Безпека*. 2015. № 2. С. 59–66.
9. Болдін М.Я. Адміністративно-правові засади діяльності Національного банку України у сфері рефінансування банків. Дисертація кандидата юридичних наук: 12.00.07. Київський міжнародний університет, Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2017. 207 с.
10. Барановський О.І. Філософія безпеки : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 715 с.
11. Про Національний банк України / Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV.
12. Погореленко Н.П. Роль Національного банку України у забезпеченні стабільного розвитку банківської системи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Економічна*. 2017. Вип. 93. С. 57–76.